

THIÊN ĐƯỜNG THUẾ VÀ HOẠT ĐỘNG CỦA CÁC CÔNG TY ĐA QUỐC GIA

TS. ĐOÀN TRANH
Trường Đại học Duy Tân

Thiên đường thuế được xem là nơi trú ẩn an toàn cho các công ty đa quốc gia trên thế giới, là nơi đặt các văn phòng của các công ty đa quốc gia (MNC), cũng là nơi chuyển tiền của tội phạm quốc tế nếu không được kiểm soát chặt chẽ. Những nội dung sau nhằm làm rõ hơn các hoạt động của các công ty đa quốc gia đã khai thác hệ thống thuế của các quốc gia như thế nào.

a. Định nghĩa về thiên đường thuế

Theo nghĩa chung nhất, thiên đường thuế là vùng, quốc gia hay lãnh thổ có mức thuế đánh vào thu nhập cá nhân hay thu nhập doanh nghiệp rất thấp hay bằng không (0%).

Hiện nay, Việt Nam có thuế suất thuế thu nhập phổ biến ở mức 22%. Nên các cá nhân và doanh nghiệp sẽ chuyển thu nhập từ quốc gia có thuế thu nhập cao về các quốc gia và vùng lãnh thổ có thuế thu nhập thấp hoặc 0% để nộp thuế thu nhập ít hơn hoặc không nộp thuế thu nhập.

Tuy nhiên, không phải tất cả các quốc gia có mức thuế thấp hay bằng 0% đều được xem là thiên đường thuế. Tổ chức OECD¹ đã đưa ra 3 tiêu chí cơ bản để một quốc gia hay vùng lãnh thổ được xem là thiên đường thuế như sau:

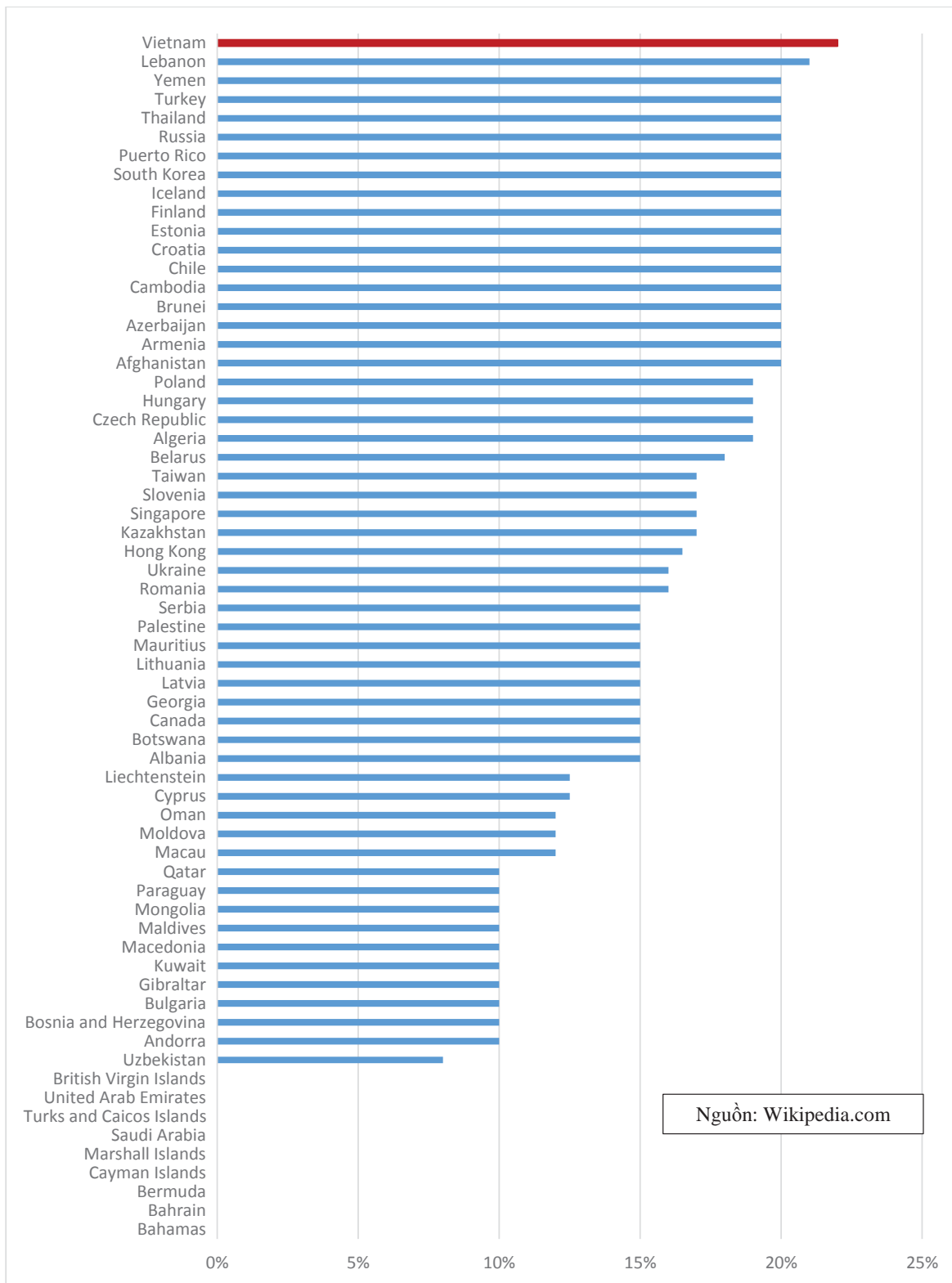
1. **Không có thuế hay mức thuế tượng trưng.** Điều này tạo điều kiện để cư dân tại một quốc gia có mức thuế cao chuyển tài sản hay lợi nhuận về những nơi có mức thuế thu nhập thấp hơn nhằm giảm bớt số tiền thuế phải nộp hoặc để trốn thuế.
2. **Bảo vệ thông tin tài chính cá nhân.** Các thiên đường thuế thường có luật hay có thông lệ quản lý nhằm bảo mật thông tin của cá nhân hay doanh nghiệp trước yêu cầu cung cấp thông tin của các cơ quan thuế nước ngoài.
3. **Không công khai.** Theo tổ chức OECD việc tiếp cận các thông tin của người nộp thuế tại các quốc gia mà khó khăn hoặc không thể thì đó là yếu tố quan trọng để xét quốc gia hay vùng lãnh thổ đó là thiên đường thuế.

Cũng theo nhận định của OECD, mỗi quốc gia có quyền định mức thuế của quốc gia mình thấp hoặc bằng 0%, nhưng nếu thông tin về tài sản và thu nhập vẫn được công khai cho các cơ quan thuế nước ngoài thì chưa hẳn đó là một thiên đường thuế.

b. Chiến lược tránh thuế của các công ty đa quốc gia

Dựa vào chính sách thuế của mỗi quốc gia khác nhau, đặc biệt là các quốc gia hay vùng lãnh thổ có mức thuế bằng không hay rất thấp, mà các MNC đã khai thác lợi thuế này để thành lập nhiều công ty con tham gia vào quá trình sản xuất kinh doanh, hoặc đôi khi chỉ là công ty con vỏ bọc để thực hiện các thuật toán của dòng chi phí và doanh thu giữa các công ty con tại các quốc gia nhằm tối thiểu hóa nghĩa vụ thuế và tối đa hóa lợi nhuận của MNC.

¹ Organization for Economic Co-operation and Development

Hình 1: Mức thuế thu nhập doanh nghiệp tại một số quốc gia nhỏ hơn 22%

Chiến lược tránh thuế tiêu biểu được các báo chí và nhiều chuyên gia kinh tế nghiên cứu là chiến lược Sandwich Hà Lan là mô hình kết hợp hai công ty con thành lập tại Ireland như Apple hay Google đã sử dụng để tối thiểu hóa việc nộp thuế của các MNC này. Các công ty này thỏa thuận cho phép một công ty nước ngoài quyền khai thác sở hữu trí tuệ (các bằng sáng chế, phát minh, thương hiệu, nhượng quyền,...) bên ngoài nước Mỹ. Đây là hợp đồng chia sẻ chi phí giữa công ty mẹ tại Mỹ và công ty nước ngoài tuân thủ theo đúng những qui định chuyển giá của Mỹ. Công ty nước ngoài sẽ nhận tất cả các lợi nhuận từ khai thác các quyền sở hữu trí tuệ bên ngoài nước Mỹ, nhưng không nộp thuế thu nhập cho Mỹ cho đến khi lợi nhuận này được chuyển về Mỹ.

Lợi dụng luật thuế tại Ireland chỉ đánh thuế thu nhập công ty đóng tại Ireland chứ không đánh thuế công ty Ireland được thành lập tại các nước khác. Nên công ty **Ireland đầu tiên** hoạt động tại thiên đường thuế như Bermuda, công ty này bán quyền cho công ty **Ireland thứ hai** có trụ sở tại Ireland có nhiệm vụ thu tất cả các thu nhập từ bản quyền và phí từ các nước, sau đó trả các khoản thu này cho công ty Ireland đầu tiên và được khấu trừ trước khi đánh thuế 12,5% tại Ireland. Cách tổ chức mô hình này tránh được việc phải chịu kiểm soát thu nhập chịu thuế tại Mỹ của các công ty như Apple hay Google.

Hình 2: Chiến lược Sandwich Hà Lan với mô hình hai công ty Ireland

Hình 2 minh họa chiến lược tránh thuế Sandwich Hà Lan với mô hình hai công ty Ireland như sau:

1. Một nhà quảng cáo tại Đức trả chi phí quảng cáo
2. Khoản trả này được đại lý ở Đức chuyển thẳng cho công ty Ireland thứ hai có quyền khai thác sở hữu trí tuệ
3. Công ty tại Ireland trả chi phí khai thác bản quyền cho một công ty tại Hà Lan. Chi phí này được khấu trừ trước khi nộp thuế 12,5% cho cơ quan thuế tại Ireland.
4. Công ty Hà Lan chuyển tiền cho công ty Ireland thứ nhất. Số tiền này không chịu thuế chuyển lợi nhuận vì cùng khối với Liên minh Châu Âu.

5. Công ty Ireland thứ nhất không phải trả thuế vì dù là công ty Ireland nhưng nó có cơ sở nằm ở Bermuda bên ngoài lãnh thổ của Ireland.

Chu trình này được xem là chiến lược bánh sandwich Hà Lan. Cơ quan thuế Ireland không bao giờ nhận diện được thu nhập thực của hoạt động này và vì vậy không thể đánh thuế thu nhập được dù mức thuế tại Ireland khá thấp.

Ngoài lĩnh vực sở hữu trí tuệ là lĩnh vực rất khó kiểm soát của cơ quan thuế tại các quốc gia vì hầu như mỗi sáng chế, phát minh không có chuẩn để so sánh; còn lại các hoạt động tránh thuế của các doanh nghiệp như bảo hiểm và tái bảo hiểm, kinh doanh dịch vụ internet, các công ty tài chính, quỹ đầu tư, bảo hiểm nhân thọ, quỹ hưu trí thông qua các công ty để làm trung gian phát hành hóa đơn mà không có các hoạt động nào. Không những thế, những cá nhân giàu có chuyển tiền và tài sản đến những thiên đường thuế thông qua các công ty hay tập đoàn thành lập tại các thiên đường thuế nhằm chuyển nhượng hay thừa kế tài sản mà không phải nộp thuế.

Các thiên đường thuế hiện nay được đưa vào tầm ngắm kiểm soát của các nước như Mỹ, tổ chức OECD nhằm kiểm soát các dòng tiền, nhất là tiền tội phạm, rửa tiền hay tài trợ khủng bố. Tuy nhiên, các thiên đường thuế vẫn tồn tại vì các quốc gia có thiên đường thuế có rất nhiều lợi ích nhờ trở thành những trung tâm kinh doanh, tài chính lớn trên thế giới như Thụy Sĩ, Hồng Kông, Singapore,...